

Wymagania ochrony środowiska a płatności bezpośrednie

Sławomir Mroczkowski

AT-R w Bydgoszczy

Aktualnie w Polsce jest wprowadzany uproszczony system wspierania działalności rolniczej w postaci jednolitej płatności obszarowej. System ten jest rozwiązaniem nowym, niestosowanym do tej pory w krajach unijnych. W przyszłości przewiduje się w całej Unii Europejskiej zmianę filozofii wspierania rolnictwa. Polegać ona będzie na odchodzeniu od systemu wspierającego produkcję i zamianie na system płatności obszarowych. Płatności te będą wypłacane na wszystkie grunty rolne utrzymywane w dobrej kulturze rolnej, z zachowaniem wymogów ochrony środowiska. Nasilająca się z dnia na dzień akcja informacyjna, dotycząca dopłat bezpośrednich, kładzie nacisk przede wszystkim na formalne wymagania związane ze składaniem wniosków o płatności. Natomiast niewiele mówi się o uwarunkowaniach merytorycznych, których przestrzeganie jest warunkiem koniecznym do uzyskania skutecznego wsparcia finansowego. Celem niniejszego artykułu jest zwrócenie uwagi producentów rolnych na wymagania związane z ochroną środowiska, obowiązujące przy korzystaniu z płatności obszarowych.

Podstawę prawną do wystąpienia o dopłaty do działalności rolniczej stanowi, między innymi, ustawa z dnia 28 listopada 2003 roku o wspieraniu obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej [1] i ustawa z 18 grudnia 2003 r. o płatnościach bezpośrednich do gruntów rolnych [2], a także wydane na ich podstawie akty wykonawcze [3, 4], określające m.in. wymagania z zakresu ochrony środowiska, obowiązujące przy udzielaniu wsparcia finansowego do działalności rolniczej. Wymagania te są zharmonizowane z zaleceniami zawartymi w rozporządzeniach Komisji (WE) nr 1257/1999 z dnia 17 maja 1999 roku i nr 2199/2003 z dnia 16 grudnia 2003, a także w rozporządzeniu Rady (WE) nr 1259/1999 w zakresie mechanizmu jednolitej płatności powierzchniowej wobec Republiki Czeskiej, Estonii, Cypru, Malty, Polski, Słowenii i Słowacji.

Na mocy regulacji zawartych w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 kwietnia 2004 [3], rolnicy ubiegający się o jednolite płatności są zobowiązani do utrzymywania swoich gruntów rolnych w dobrej kulturze rolnej. Nie mogą dopuszczać do jałowienia ziemi, a gleba musi być zazona i odchwaszczona. Muszą także przestrzegać całego szeregu minimalnych wymagań z zakresu ochrony środowiska. W myśl tego rozporządzenia grunty orne muszą być zajęte uprawą roślin albo ugorowane. Za grunt orny ugorowany uważa się taki, który podlega zabiegom uprawowym, ale nie

był obsiewany przez okres dłuższy niż 6 miesięcy, albo podlegał co najmniej jednokrotnemu koszeniu w terminie do 15 lipca. Ugorowanie gruntu ornego nie powinno być dłuższe niż 5 lat. W przypadku użytków zielonych, łąki muszą być koszone co najmniej raz w roku w sezonie wegetacyjnym, a pastwiska muszą być wypasane zwierzętami. Dopuszcza się przemienne użytkowanie łąk i pastwisk.

Grunty orne nie powinny być porośnięte drzewami lub krzewami, z wyjątkiem drzew i krzewów nie podlegających wycięciu, zgodnie z przepisami o ochronie przyrody, bądź nie wpływających na prowadzoną na tych gruntach produkcję roślinną, względnie mających znaczenie dla ochrony wód i gleb. Dla uniknięcia zarastania gruntów rolnych powinny one być wypasane zwierzętami, bądź też wykaszane w odpowiednich terminach. Na gruntach ornych położonych na stokach o nachyleniu powyżej 20°, wykorzystywanych pod uprawę roślin wieloletnich, powinna być utrzymywana okrywa roślinna lub ścielenie ściółką w międzyrzędziach, względnie uprawy powinny być prowadzone metodą tarasową. Grunty te nie powinny być wykorzystywane ani pod uprawę roślin wymagających utrzymania redlin wzdłuż stoku, ani ugorowane w postaci ugoru czarnego. Bezwzględnie zakazuje się wypalania gruntów rolnych. Niezależnie od uwarunkowań glebowych, klimatycznych, rodzajów upraw oraz terminów agrotechnicznych, zarówno łąki jak i pastwiska, a także ściemiska nie mogą być wypalane.

W Polsce duża część gospodarstw rolnych jest położona na terenach, gdzie produkcja rolnicza jest utrudniona ze względu na niekorzystne warunki naturalne. Dlatego przewiduje się wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), rekompensując wyższe koszty produkcji ponoszone przez te gospodarstwa, w stosunku do gospodarstw położonych poza strefami ONW. Dopłaty wyrównawcze mają na celu przeciwdziałanie wyludnianiu się obszarów wiejskich i zatraćaniu ich rolniczego charakteru. Kwestie te reguluje rozporządzenie Rady Ministrów, z dnia 14 kwietnia 2004 roku, w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, objętej planem rozwoju obszarów wiejskich [4]. Rozporządzenie określa warunki i tryb udzielania, wstrzymywania, zwracania i zmniejszania pomocy finansowej na wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, objętej planem rozwoju obszarów wiejskich, a także przestrzenny zasięg wdrażania tego działania. Za działalność rolniczą uważa się zarówno produkcję roślinną, jak i zwierzęcą, w tym m.in. hodowlę i produkcję materiału zarodowego ssaków, ptaków i owadów użytkowych, a także produkcję zwierzęcą typu przemysłowego fermowego oraz chów i hodowlę ryb.

Wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania będzie obejmować tych producentów rolnych, których łączna powierzchnia działek rolnych wynosi co najmniej 1 ha i którzy zobowiążą się do przestrzegania wymagań w zakresie zwykłej dobrej praktyki rolniczej, zgodnie z rozporządzeniem 1257/1999/WE, z dnia 17 maja 1999 roku, w sprawie wsparcia rozwoju wsi przez

Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej. Regulacje te określają zasady zwykłej dobrej praktyki rolniczej w zakresie: stosowania nawozów i środków ochrony roślin oraz ich przechowywania; rolniczego wykorzystania ścieków i komunalnych osadów ściekowych; gospodarki na użytkach zielonych; ochrony gleb i siedlisk przyrodniczych; gospodarki wodnej, a także utrzymania czystości i porządku w gospodarstwie rolnym [4].

W zakresie stosowania nawozów i ich przechowywania wymaga się, aby w gospodarstwie rolnym stosować tylko nawozy naturalne oraz nawozy dopuszczone do obrotu. Dawka nawozu naturalnego, zastosowana w ciągu roku, nie może zawierać więcej niż 170 kg azotu (N) w czystym składniku na 1 ha UR. Nawozy naturalne w postaci stałej powinny być przechowywane w pomieszczeniach inwentarskich lub na nieprzepuszczalnych płytach, zaopatrzonych w instalacje odprowadzające wycieki do szczelnych zbiorników na gnojówkę i wodę gnojową. Nawozy naturalne w postaci płynnej (gnojowica, gnojówka) powinny być przechowywane w szczelnych zbiornikach (obowiązywać będzie od 2008 roku). Pojemność płyty gnojowej i zbiornika na gnojowicę powinna zapewnić możliwość gromadzenia nawozów naturalnych przez okres co najmniej 4 miesiące, z wyjątkiem obszarów szczególnie narażonych w rozumieniu przepisów w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać programy działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych, dla których okres ten wynosi 6 miesięcy.

Nawozy mineralne i organiczne w postaci stałej należy przechowywać w oryginalnych opakowaniach, zgodnie z instrukcją stosowania i przechowywania. Nawozy dostarczane luzem powinny być przechowywane w magazynach lub pod zadaszeniem. Dopuszcza się także składowanie tych nawozów w przyzmacz, formowanych na utwardzonym i nieprzepuszczalnym podłożu, pod przykryciem z materiału wodoszczelnego; przyzmacz nie może być zakładana na spadkach terenu oraz w strefach ochrony pośredniej i w strefach wrażliwych wód. Natomiast nie dopuszcza się składowania w przyzmacz saletry amonowej i nawozów zawierających azotan amonowy w ilości, która odpowiada zawartości azotu całkowitego powyżej 28%.

Nawozy naturalne i organiczne, w postaci stałej oraz płynnej, mogą być stosowane tylko w okresie od 1 marca do 30 listopada, z wyjątkiem nawozów stosowanych na uprawy pod osłonami. Nawozy stosowane na gruntach ornych powinny być przykryte lub wymieszane z glebą nie później niż następnego dnia po wywiezieniu. Zabrania się ich stosowania na glebach zalanych wodą, przykrytych śniegiem lub zamarzniętych do głębokości 30 cm. Zabrania się stosowania nawozów naturalnych w postaci płynnej oraz azotowych na glebach bez okrywy roślinnej, położonych na stokach o nachyleniu większym niż 10%. Nie można także stosować nawozów naturalnych w postaci płynnej podczas wegetacji roślin przeznaczonych do bezpośredniego spożycia przez ludzi. Nawozy naturalne mogą być stosowane w odległości większej niż 20 m od: strefy ochronnej źródeł wody, ujęć wody, brzegu zbiorników oraz cieków wodnych, kąpielisk zlokalizowanych na wodach powierzchniowych oraz obszarów morskiego pasa nadbrzeżnego.

W przypadku wykorzystania ścieków na terenie gospodarstwa rolnego obowiązuje posiadanie planu nawożenia, uwzględniającego ilość składników odżywczych znajdujących się w dawkach ścieków przeznaczonych do zastosowania w rolnictwie. Ścieki przeznaczone do wykorzystania w rolnictwie muszą być wstępnie oczyszczone, muszą spełniać normy sanitarne i nie mogą zawierać zanieczyszczeń w ilościach przekraczających wartości określone w przepisach w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub ziemi oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego. Ścieki wykorzystywane do celów rolniczych mogą pochodzić wyłącznie z zakładów posiadających pozwolenie wodno-prawne na ich rolnicze wykorzystanie. Zabrania się ich stosowania na gruntach wykorzystywanych do uprawy roślin przeznaczonych do bezpośredniego spożycia przez ludzi i zwierzęta.

Rolnicze wykorzystywanie osadów ściekowych w gospodarstwie wiąże się również z obowiązkiem posiadania planu nawożenia, uwzględniającego ilość składników odżywczych (biogenów) znajdujących się w dawkach osadów ściekowych, przeznaczonych do zastosowania w rolnictwie, a także wyników analizy gleby wykonanej bezpośrednio przed zastosowaniem osadu ściekowego. Komunalne osady ściekowe mogą być stosowane na gruntach, których odczyn nie jest mniejszy niż pH 5,6, a zawartość w osadzie metali ciężkich nie powinna przekraczać ilości określonych w przepisach w sprawie komunalnych osadów ściekowych. Stosowanie osadów ściekowych jest zabronione na gruntach wykorzystywanych do uprawy roślin przeznaczonych do bezpośredniego spożycia przez ludzi.

Przy stosowaniu środków ochrony roślin należy prowadzić ewidencję wszystkich zabiegów wykonywanych przy użyciu tych środków. Możliwe jest stosowanie wyłącznie środków ochrony roślin oraz materiału siewnego zawierającego środki ochrony roślin, dopuszczone do obrotu i stosowania zgodnie z przepisami o ochronie roślin lub przepisami o rolnictwie ekologicznym. Środki ochrony roślin należy stosować wyłącznie do celów wskazanych na etykiecie instrukcji stosowania i ściśle według podanych w niej zaleceń.

Zabiegi chemicznej ochrony roślin powinny być wykonywane sprzętem sprawnym technicznie, przez osoby posiadające aktualne zaświadczenie o ukończeniu szkolenia w tym zakresie (w przypadku środków ochrony roślin zaliczonych do bardzo toksycznych i toksycznych) lub sprzętem ręcznym. Środki ochrony roślin na terenie otwartym można stosować, jeżeli prędkość wiatru nie przekracza 3 m/sek. i miejsce stosowania środka ochrony roślin jest oddalone o co najmniej 5 m od dróg publicznych i o co najmniej 20 m od budynków mieszkalnych oraz zabudowań inwentarskich, pasiek, upraw zielarskich, ogrodów działkowych, rezerwatów przyrody, wód powierzchniowych, a także od granicy wewnętrznego terenu ochrony strefy pośredniej źródeł i ujęć wód. Zabrania się zakładania – w odległości mniejszej niż 20 m od budynków mieszkalnych i zabudowań inwentarskich – pasiek, upraw zielarskich, ogrodów działkowych, rezerwatów przyrody, wód powierzchniowych oraz od granicy wewnętrznego terenu strefy źródeł i ujęć wód – upraw wymagających intensywnego stosowania środków ochrony roślin. Ponadto należy prze-

strzeżać okresów karencji i prewencji podczas stosowania środków ochrony roślin. Zabrania się także stosowania środków ochrony roślin niezgodnie z okresami prewencji dla pszczoł.

Na gruntach rolnych położonych na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, niedopuszczalne jest również wypalanie roślinności, niezależnie od pory roku. W zakresie gospodarki na użytkach zielonych należy przestrzegać zakazu wypalania roślinności na łąkach, pastwiskach, nieużytkach, rowach, pasach przydrożnych, szlakach kolejowych lub w strefie oczeretów i trzciny. Należy podkreślić, że niedopuszczalne jest także – podobnie jak w przypadku łąk i pastwisk – wypalanie ściernisk, słomy oraz resztek poźniwnych. Gospodarowanie na użytkach zielonych nie powinno powodować zanieczyszczenia wód związkami azotu oraz trwałego uszkodzenia darni przez nadmierny wypas.

W przypadku ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gleb konieczne jest przestrzeganie wymogów, obowiązujących na obszarach objętych ochroną prawną, zgodnie z przepisami o ochronie przyrody. Ponadto wymaga się utrzymywania w stanie sprawności technicznej urządzeń przeciwerozyjnych oraz urządzeń melioracji szczegółowych, jeśli na gruntach takie urządzenia się znajdują. Rolnicy są zobowiązani do utrzymania czystości i porządku na terenie gospodarstwa rolnego oraz do posiadania urządzenia do gromadzenia odpadów komunalnych, wytworzonych na terenie gospodarstwa

rolnego. Trzeba także zauważyć, że ścieki bytowe nie mogą być odprowadzane bezpośrednio do wód powierzchniowych lub do ziemi.

Nieprzestrzeganie minimalnych wymagań z zakresu ochrony środowiska, określonych w obowiązujących przepisach prawnych, będzie powodować wstrzymanie pomocy finansowej. Wspieranie finansowe działalności rolniczej z udziałem środków UE podlegać będzie kontroli, która będzie dokonywana dwustopniowo. Przewiduje się najpierw sprawdzanie zgodności dokumentów pod względem formalnym w ramach systemu IACS, a następnie kontrole w gospodarstwie. Przewidziany jest także system sankcji za realizację niezgodną z podjętymi zobowiązaniami.

Literatura: 1. Ustawa z dnia 28 listopada 2003 roku o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (Dz. U. nr 229, poz. 2273). 2. Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 roku o płatnościach bezpośrednich do gruntów ornych (Dz. U. z 2004 r., nr 6, poz. 40). 3. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, z dnia 7 kwietnia 2004 r., w sprawie minimalnych wymagań utrzymywania gruntów rolnych w dobrej kulturze rolnej (Dz. U. nr 65, poz. 600). 4. Rozporządzenie Rady Ministrów, z dnia 14 kwietnia 2004 r., w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie działalności rolniczej, na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, objętej planem rozwoju obszarów wiejskich (Dz. U. nr 73, poz. 657).

Produkcja i rynek wieprzowiny w krajach UE

Dorota Komorowska

SGGW

W krajach Unii Europejskiej rynek wieprzowiny jest największym i najważniejszym rynkiem mięsa zarówno dla konsumentów, jak i producentów. Wieprzowina zajmuje czołową pozycję w spożyciu mięsa w tych krajach. W latach 1990- - 2002 przeciętne jej spożycie na osobę w 15 krajach UE zwiększyło się z 41 do 44 kg (w wadze poubojowej), tj. o 6%. Według szacunków Komisji Europejskiej, w 2006 roku spożycie wieprzowiny w tych krajach może się zwiększyć do 45,6 kg/osobę, tj. o 3%. Jest to jednak wzrost mieszczący się w granicach okresowych wahań i nie stwarza możliwości znacznego wzrostu popytu na wieprzowinę.

Eurostat, na podstawie danych przedstawionych przez państwa członkowskie, szacuje, że pogłowie trzody chlewnej w UE-15 w 2003 roku było nieznacznie mniejsze w porównaniu do poprzedniego roku i wyniosło 202,2 mln sztuk (tab. 1). W poszczególnych krajach członkowskich zaznaczyły się duże różnice. W Belgii, Danii, Niemczech, Francji i Włoszech

pogłowie trzody chlewnej w 2003 roku wzrosło. W Holandii, w kolejnym już roku, zmniejszyło się w związku z restrukturyzacją sektora wieprzowiny i osłabieniem jej produkcji. W największym stopniu zmniejszyło się pogłowie trzody chlewnej i produkcja wieprzowiny w Wielkiej Brytanii, która w dalszym ciągu odczuwa wpływ pryszczycy i innych chorób zwierzęcych, co w 2003 roku skutkowało redukcją pogłowia na poziomie ok. 8%.

Wpływ na produkcję wieprzowiny w niektórych krajach członkowskich UE w 2003 roku miało upalne lato. Wysokie temperatury i susza były szczególnie odczuwalne we Francji. Według wstępnych szacunków, straty w sektorze wieprzowiny związane z letnimi upałami we Francji wyniosły ok. 55 mln euro.

W 2003 roku produkcja wieprzowiny w 15 krajach UE wzrosła. Generalnie na świecie w ubiegłym roku odnotowano dalszy wzrost produkcji mięsa tego gatunku, podobnie jak produkcji mięsa drobiowego, natomiast spadek produkcji wołowiny i baraniny. Jednocześnie popyt na mięso utrzymał się na zbliżonym poziomie, a ceny wieprzowiny na unijnym rynku mięsa były niskie. Duża podaż wieprzowiny i mięsa drobiowego decydowała o niskich cenach na światowym rynku mięsa (tym samym ograniczała wzrost cen wołowiny i baraniny).

Ceny wieprzowiny w poszczególnych krajach UE-15 są zróżnicowane. W krajach wysoko wyspecjalizowanych w produkcji wieprzowiny, w których produkcja dwu-trzykrotnie przewyższa popyt wewnętrzny, jak w Danii, Holandii czy Belgii, ceny wieprzowiny są zazwyczaj od kilku do kilkunastu